

Kallis, mees parteist „Parem Ilm”

Kliimateadlasega kõneldes oleks võib-olla natuke banaalne otsida jutule sissejuhatust universaalsest ilmameemast. Aga kui juttu ajavad kaks küpses eas meesterahvast, kes pealegi olnud aastakümneid tuttavad, läheb mõte tahes-tahtmata mineviku peale. Sellest ma siis alustangi.

Sa astusid Tartu ülikooli 1961. aastal; siis oli vist veel matemaatika-loodusteaduskond. Kuidas olid toona lood loodusteaduste populaarsusega? Kas geograafia oli moes?

Geograafia oli väga populaarne, mitte ainult ülikoolis, vaid ka meie Paide keskkoolis. Enne mind oli vähemalt kolm lõpetanut läinud geograafiasse ja nad alati kiitsid, kui mõnus see on: saad rännata, saad olla looduses, kõik su suved on põnevalt sisustatud. Tõepoolest, pärast kolmandat kursust sai käidud Koola poolsaarel, pärast neljandat Kaukaasias, hiljem veel Kesk-Aasias. Ka õppejõud olid koloriitsed ja põnevad isiksused. Pealegi olid geograafiatudengid koos bioloogide ja geoloogidega teiste üliõpilaste seas õige populaarsed.

Kui taevas oli sinisem ja pääsukesed suuremad

Toona oli ülikoolikursus pikk: sina õppisid viis ja pool aastat ehk siis kauem kui kestab praegune bakalaureuse- ja magistriõpe kokku. Oled ise kõrgkooli õppejõud. Kas praegused kõrgharitud jäävadki niiviisi rumalamaks kui meie omal ajal?

(Väikese mõttepausi järel.) Vahel öeldakse, et meil olid need „punased ained” ja sellepärast oli stuudium pikem. Aga ausalt öeldes mul neist „punastest ainetest” väga halbu mälestusi polegi, võib-olla ainult partei ajaloost, kus Feliks Kinkar sõimas meid põhjalikult läbi, kui hakkasime küüditamise teemat arutama.

Midagi halba ei saa öelda sellise aine kohta nagu ateismi alused: professor Leonid Stolovitšil olid väga huvitavad loengud, millest alguses püüdsime küll viilida, aga kui olin ühe korra ära käinud, siis käisin pärast vabatahtlikult ja hea meelega: need olid tõeliselt harivad loengud. Samuti filosoofia Lembit Valdiga. (Valdiga mängisime muide ka koos võrkpalli.) Dialektika üliõpilase elus: kui magad loengu sisse, siis ennast välja!

Ja erialased kursused olid väga laiahaardelised. Ma arvan, et geograafid said sel ajal tõeliselt mitmekesise hariduse. Õppeaineid oli väga palju; mõnda küll ainult üks semester, aga mingi aimu saime ikkagi – geoloogiast kuni füüsika ja astronoomiani välja. Nii et meie harimise ja hariduse kohta pole midagi halba öelda.

Tulen su kiituse juurest oma küsimuse juurde tagasi. Mu oma noorem poeg lõpetas ülikoolis geograafia eriala ja seepärast julgen väita, et vähemalt loodusest kuulis ta ülikoolis tunduvalt vähem kui teie omal ajal.

Jah ... (jääb jälle korraks mõtlema, siis muheledes) Huvitav on see, et mina, kes ma sain botaanikat ainult ühe semestri professor Viktor Masinguga, tunnen siiani väga paljusid taimi ladinakeelsete nimetustega. Ilmselt jäid nad nii hästi külge seepärast, et õppida oli põnev. Nigula looduskaitsealal sõimasime üksteist botaaniliste nimedega ja nii jäid need pärdiklilled ja rakvere raiped nii eesti kui ka ladina keeles meelde.

Päikese kannul kliimateele

Miks sa siis kõige selle põnevuse juurest ühel hetkel kliima poole pöörasid? Mis seal nii huvitavat oli?

Enne olid ainult üldained, kolmandal kursusel pidime spetsialiseeruma. Ilmselt mõjutasid valikut sellised õppejõud nagu Herman Mürk ja Ants Raik, kes olid koloriitsed inimesed ning oskasid oma ainet huvitavalt ja vaimukalt esitada. Korra sattus meie kursusele rääkima hilisem akadeemik Juhan Ross, kes ütles, et oleks vaja inimest, kes spetsialiseeruks päikesekiirgusele. Kargasin kohe üles ja ütlesin, et mina võiksin see olla. Päike on ju põnev: paistab ja teeb pruuniks!

Nii ma siis spetsialiseerusingi klimatoloogiale ja hiljem aktinomeetriaale – päikesekiirguse mõõtmise teadusele.

Tundub, et seda valikut pole sa kahetsenud, sest pole millegipärast uut elukutset otsinud.

Huvitava kombel jah. Enamiku ajast olen ma töötanud ühes ja samas kohas ühtede ja samade kolleegidega – Tõravere observatooriumi peahoones, vahetades küll vahel ruume. Ainult viimasel paaril aastal on tööruumid olnud teised: need on nüüd valdavalt Tallinnas, Eesti meteoroloogia ja hüdroloogia instituudis ning TTÜ meresüsteemide instituudis.

Mis seal siis nii huvitavat on?! Tahes-tahtmata seostatakse sind ka ilmainimestega, nendega tikutakse aga alailma pahandama – tõsi, uuemal ajal vist küll vähem.

Ilmaennustustega on mind seostatud lihtsalt seetõttu, et sünoptikud on mu kolleegid. Pean alati, eriti ajakirjanikele, seletama, et sünoptik ennustab, meteoroloog mõõdab, aga klimatoloog võtab pärast need andmed kokku. Nii et kui ajakirjanik kirjutab, et „sünoptikud mõõtsid eile Valgas 30 kraadi sooja“, siis pole see õige ja häirib mind. Kirjutasin lausa mitu nädalat oma lugude lõppu, mida keegi neist ilmaasjameestest teeb, aga ei see aidanud. Sünoptikutega olen ikka püüdnud hästi läbi saada, sest nendelt saan ma teada, mis hommikul selga panna. Olen kõige rohkem usaldanud EMHI sünoptikuid. Raadiost õnneks ainult nende ennustusi kuulebki. Aga televiisorist on päris huvitav võrrelda eri kanalite ennustusi. Näiteks Kanal 2 annab edasi vist Norra sünoptikute ennustust ja vahel kordab see eelmise päeva oma, kuna värskemad pole ilmselt kätte saadud. Kõige kindlamini võib ennustust uskuda siis, kui „Aktuaalse kaamera“ lõpus esineb meie sünoptik, sest temal on kõige värskem teave ja ta esitab seda oma interpretatsioonis. Teised ennustuse ettelugejad saavad tavaliselt kella viie ajal andmed ning edasine aeg kulub grimmis ja juttu pähe õppides. Päris sünoptik võib aga öelda, et kuulis viis minutit tagasi, et ilm hakkab muutuma. Nii et see uudis „Aktuaalse kaamera“ lõpus on tõesti aktuaalne.

Kuigi sa oled alati rõhutanud, et oled klimatoloog ja mitte sünoptik, küsitakse enam-vähem iga intervjuu lõpus su käest ikka: „Aga mis ilm meil suvel tuleb?“

Täpselt nii! Ja kui ütlen, et mina ei ennusta, siis vaieldakse: „Ei, te olete ennustanud ja väga täpselt! Ja seepärast ma alati usaldan teid.“ Seda on muidugi väga meeldiv kuulda (muigab). Mul on hulk häid tuttavaid ilmatarkade hulgas, sest olin tükk aega ilmahuviliste sektsiooni eesotsas Eesti looduseuurijate seltsis. Neisse olen alati suhtunud suure austusega, kuna nemad tunnevad sügavat huvi looduse märkide vastu. Päris huvitav on vahel kuulata, mille põhjal nad arvavad, et see suvi või talv tuleb selline või selline.

Küll oleks mul parem meel, kui oleks rohkem neid, kes ilma ka mõõdavad. Nõukogude ajal pidid ju agronoomid ilma mõõtma ja meie saime väga palju huvitavat teavet lisaks ametlikele ilmajaamaandmetele. Nüüd on neid inimesi väga vähe, kes praktiliselt ilma, näiteks sademeid ja hommikust temperatuuri, mõõdaksid. Mujal maailmas on see endiselt väga populaarne. Ameerikas on tuhandeid ja Austraalias sadu inimesi, kes on põlvkondade kaupa neid mõõtmisi teinud.

Maailm teab Tartu ilma Tõravere põhjal

Ilmateadete jutu juurde pean ikka meenutama, et Tartu ilmajaam asub Tõraveres. 12. aprillil kuulasin raadiost, et Tartus on kolm kraadi sooja, mu Annelinna korteri akna all olid aga autode katused härmas. Nii et erinevus võib olla päris suur?

Tõravere, Tartu ametlik ilmajaam, mis asub 17 kilomeetrit linnast väljas, peab andma teavet kogu Tartumaa kohta kogu maailmale. Kui selline ametlik ilmajaam oleks kusagil Emajõe orus, siis erineksid need andmed Tartu üldistest ilmaandmetest väga palju.

Ehkki Tartu pole kuigi suur, on temperatuuride erinevus linna eri osades väga suur. Kunagi üliõpilasena „kraadisime“ mitmes Tartu eri osas ja saime neljakraadise vahe. Kõige madalam temperatuur oli Emajõe ürgorus: külm õhk ju laskub. Musumäel oli kõige soojem, järgnes see, mis on Tartu kõige kõrgem ala. (Koolipapa nõudliku tooniga) Kus see asub?

(Hetkelise ehmatuspausi järel, aga väga kindlalt) Eee ... praeguse politseimaja juures.

Täpselt jah, see on õige (koolipapa ilme asendub muhelusega). Ja järgnes Annelinn. Tallinnas on temperatuuride erinevus veelgi suurem: kunagi oli eri paigus Harkust Ülemiste ja Kloostrimetsani ja Pirital mere ääres erinevus kaheksa kraadi. Nii et pole ime, kui rahvas protesteerib, et minu juures on neli kraadi soojem ilm, kui teie seal räägite.

Kui hästi sinu sõbrad sünoptikud praegu tehnika ja tarkvaraga varustatud on, et piisavalt täpseid ennustusi teha?

Nagu sa ise oled tähele pannud, on viimastel aastatel ennustused ikka märksa täpsemaks läinud. Mõnikord on täpsus lausa hämmastav. Klassikaline näide on suusatamise 2003. aasta maailmakarikavõistluste Otepää etapilt, kui 11.–12. jaanuari temperatuurikõvera käiku – kaheteistkümne tunniga nullkraadilt –34-ni ja järgmise kolmeteistkümne tunniga jälle plusspoolde – suudeti üsna täpselt ette näha. See tõi sünoptikutele järjekordse suusaliidu aukirja.

Paraku jäävad viltu läinud ennustused inimestele paremini meelde: näiteks kui nad on „kohatiste sademete“ ennustuse järel läbimärjaks saanud. Mis teha, kui see „kohati“ just sinu kohale satub! Suvist hoovihma on tõesti lausa võimatu ennustada, millise põllu kohal see alla tuleb: ühes kohas sajab paksu vihma, kilomeeter eemal särab päike. Sügisel ja kevadel on asi lihtsam: siis liiguvad ilmafronidid ja lausvihma on hoopis kergem ennustada.

Ega meie varustus ole sugugi halvem kui näiteks soomlastel. Me kasutame tegelikult üht ja sama mudelit. Pikemaajalise ennustuse saame Inglismaalt Readingist. See keskpika ennustuse mudel annab üldise pildi, HIRLAM-iga ennustame kaks korda päevas: see väntab ilma iga Eesti punkti kohta ette pooleteiseks päevaks. Ennustuses on temperatuur, niiskus, pilvisus ja sademed. Igaüks võib ju EMHI kodulehelt jälgida, kui täpselt see läheb.

Mudeleid on muidugi mitu; vahel need klapivad omavahel, vahel mitte. Seda juhtub muidugi igas maailma punktis, et mõni ennustus läheb mööda. Mõnel pool on sellele pööratud palju suuremat tähelepanu ning sünoptikud saavad kaela palju suurema sõimu või lausa karistuse. Ette on tulnud vangiminekuid ja lausa tapmisi.

Kust see poiss need naljad sai

Eesti inimene tunneb sind eelkõige muidugi rohkete meeleolukate ilmalugude järgi lehtedes. Millal sa nendega alustasid? Olen üsna kindel, et sa tead seda täpselt, sest oled ju väga tubli arhiveerija.

Mu esimesed ajalehekaastööd polnud üldse mitte ilma kohta. Esimene lugu oli hoopis sellest, kuidas siilid püüdsid Kallastel kala: isasiil ajas okkad turri, hüppas Peipsisse ning tuli, kala okastel, veest välja ja kogu siilipere sai süüa. Tookordne Edasi toimetuse sai selle kaastöö peale hulga protestikirju, kus pahandati: siilid ju hoopis kardavad vett. Keegi ei pannud paraku tähele, et see oli 1. aprilli lehes.

Pärast ilmus mul Sirbi viimasel leheküljel humoreske; olen saanud isegi ühel huumorivõistlusel esimese auhinna. Ilmalood algasid sellega, et 1994. aastal kirjutati üsna halvasti Tõravere

meteoroloogiajaama kohta ning ma vastasin protestilooga. Kui alguses ilmus neli-viis ilmalugu aastas, siis pärast tuli neid rohkem, rekord oli vist 45 lugu aastas. Nii et praeguseks on neid kokku ilmunud umbes 580.

Mäletan, kuidas sa kunagi kurtsid, et Postimees hakkab avaldama su ilmalugude sarja ja oli alul nõus iga loo juures ka ühe ilma-anekdoodi avaldama, aga kohe esimene anekdoot olevat välja visatud. Mu meelest oli see see kuulus porutšik Rževski lugu daami ja koerakesega (naer tuleb peale).

(Naerab natuke kaasa.) Nojah, ikka juhtub. Viimati oli mul Horisondis lugu Titanicu hukust. Kirjutasin, et Titanicu teemadel on ilmunud tuhandeid artikleid ja räägitud sadu anekdoote, ja panin viimastest ühe näitena sisse (kuidas kell üks öösel kapten Smith kutsus reisijad tekile ja ütleb, et tal on üks halb ja üks hea uudis: halb uudis on see, et me varsti läheme põhja, aga hea see, et me saame 11 Oscarit). Veergudesse läks see veel sisse, aga lõpuks oli see minu imestuseks siiski välja võetud (naerab).

Kunagi soovitas üks ajaleht mul kõik need kohad, mida ütlen inglaste väljendi kohaselt „keelega põses“, kursiivkirja panna, et rahvas aru saaks. Nojah, võib-olla tõesti. Kunagi kirjutasin, et kasvuhoonegaase on seetõttu palju juurde tulnud, et Ida-Euroopa inimesed on saanud vabama juurdepääsu banaanidele ja apelsinidele: kuna nad polnud sotsialismi ajal sellise kraamiga harjunud, tekitab see rohkesti kasvuhoonegaase. See trükiti ilma jutumärkideta ära. Mõni aeg hiljem rääkis minu heale kolleegile Kalju Eermele seda eksamil üks üliõpilane. Eerme oli imestunult küsinud, kus ta seda kuulnud on. „Aga Ain Kallis ühes oma artiklis mainis!“ Nii et olen jõudnud autoriteetide hulka (naerame mõlemad).

Olen aastate jooksul ikka imestanud, et kust need naljad sul küll tulevad – lausa käigu pealt. Olgu siis hüüdlause „Jäävabaks Eesti meri!“, kinnitus, et sinu ainus partei on olnud „Parem Ilm“ või mis iganes?!

Ega ma ise ka ei tea. Ju on olnud sellist mõtlemist soodustav keskkond. Mu isa oli juba selline, kes kasvas mind, nagu ta ise ütles, nõõgiga, mitte vitsaga. Ja ülikooliaegne seltskond alates õppejõududest ning lõpetades kaasüliõpilastega ja näiteks Rajaca ja ülikooli klubi rahvaga, oli ka selline. Nii on asi arenenud jah, et ega ei oskagi enam midagi tõsiselt rääkida (muheleb).

On siis ka vahel öeldud, et „kuulge, härra Kallis, nii ikka ei sobi!“?

Seda öeldi rohkem seltsimees Kallise ajal! Härra Kallise ajal on kas juba harjutud või pole tsensuur enam nii oluline. Varem tuli seda rohkem ette. Omal ajal ju öeldi sedagi, et ehk tuleksid ikka sealt Rajacast ära: aspirandile ei ole sellised peaaegu nõukogudevastased anekdoodid kõige sobivamad tulevaseks teadlase karjääriks.

Alguses oli KVN

No nii, jõudsimegi tasahilju Rajacani. Võtsin kodust kaasa pildi, kus oleme sinuga mõlemad peal ja see on tehtud ülikooli klubis veidi enne Rajaca-aega. Nii et nalja sai ka enne Rajacat.

Jah, olid mõned aastad, kus ülikooli seltsielu hakkas väga soikuma. Klubisse tuli laupäeval kümme inimest, vaatasid korra ringi ja marssisid jälle minema, sest midagi ei juhtunud. Tollane ülikooli komsomolikomitee otsustas kesktelevisiooni tookord väga populaarse saate KVN (Klub vesjolõh i nahhodtšivõh) eeskujul korraldada oma KVN-i. Iga osakond pidi kohustuslikus korras moodustama võistkonna, mis siis ühel laupäevaõhtul võistles kahe teisega. Parim sai järgmisse vooru edasi.

Alguses asi üsna vindus, aga läks iga korraga üha rohkem hoogu. Õppeaasta lõpuks oli KVN (meie tõlgenduses „Kuradima vilets nali“) tohutult populaarne. Võitjaks tuli geograafide võistkond nimega „Baba – eto sila“. See olevat Maksim Gorki väljend: naine – see on jõud. Esimeseks mänguks ei leidnud geograafiaosakond ühtegi meest, kes oleks olnud nõus lavale minema. Aga tüdrukud olid nii tublid, et võitsid selle mängu. Iga järgmise vooruga tuli

võistkonda poisse juurde ja tüdrukuid jäi vähemaks, lõpuks jäigi naine veel vaid meeskonna nimesse.

Finaalis oli meil vastas arstiteaduskonna viies kursus, näiteks Laur Karu ja teised tuntud tegelased, ning füüsika-matemaatikapedagoogid. Mõtlesime koos, et miks pagana pärast me peaksime veriselt võitlema, ja segasime hoopis võistkonnad ära: igas võistkonnas oli keegi „konkurentide“ seast. Muidugi oli see tohutu üllatus ka žüriile, kes oli tõsiselt küsimused ette valmistanud. Nad ikka püüdsid ja püüdsid, aga lõpuks löid käega ja andsid kõigile esimese koha.

Aga ega minu meelest mingit auhinda ei olnudki. Mõtlesime alles paar aastat tagasi Rajaca-meestega, et ega me ei ole saanud ülikooli klubist mingit honorari. Ainult kord 1. aprillil saime suure tingimisega kasti õlut, mille laval ära jõime.

Mina paraku KVN-st osa ei saanud, tulin ülikooli aasta hiljem. Aga minu esimese kursuse aastal, 1965/66, oli tohutult populaarne „Õpetatud nõukogu“, kus sina ka kaasa löid.

Jah, olin „Õpetatud nõukogu“ sekretär. Meil olid seal kõigil oma uhked nimed (näiteks prof. Prutnkovich-Witnkowsky). Lõime vastseid rebaseid karjakaupa tudengiks, andsime neile ülikooliks õpetusi. Ja püüdsime seda teha ajalooliste traditsioonide stiilis: vanamoelised parukad peas, nagu võinuks olla ehk kakssada aastat tagasi. Minu põhiline töövahend oli WC-pump, millega lõime dokumentidele pitsateid alla. Nii et vahel olid peenemad daamid üpris šokeeritud.

Koosolekute protokolle on päris mõnus lugeda, need on mul alles. Natuke on säilinud ka KVN-ide ajast. Ja ka Rajaca arhiiv on minu käes.

Kes on esirinnas töödel? Komsomol, komsomol!

Rajacas sündis siis 27. märtsil 1966, täpselt sinu sünnipäeval. Sina olid juba viimasel kursusel, teised aga enamjaolt vist lausa esimesel: Priit Pärn, Rein Tenson ja teised.

Jah. (Natuke ebaleva naeratusena.) See Rajaca asi tuli jälle tänu komsomolikomitee käsule. KVN oli lõppenud, oli vaja, et mingi teaduskond sisustaks klubiõhtuid. Komsomolikomitee sekretär oli siis Toomas Sutt, hilisem filosoof. Ta kutsus appi minu ja filoloogist sõbra Kalle Kure ning ühiselt mõtlesime välja, et võiks kokku panna venekeelse raadiojaama Majak, s.o. Majaka paroodia. Kalle Kurg tegi Majakast Rajaka ning mina Rajakast Rajaca, et oleks ikka peenem.

„Saatekavas“ olid „saated“ samasuguse kiiksuga. Näiteks Eesti Raadios oli tookord populaarne saade „Tere hommikust, põllumehed!“, meil „Tere hommikust, pullimehed!“. Kavas olid uudised, õige aja signaal ja kõik muu selleaegsesse raadiopäeva kuulunu.

Sain teada, et Kvissentali ühiselamus elab terane poiss Priit Pärn, kellelt sain paar lehte sealsest laualehest, mille põhjal koostasime sotsioloogilise uurimuse. See oli üks esimesi Pärna Priidu sattumisi lavale, esialgu küll vaid teksti autorina.

Õhtu oli väga menukas, nii et pidime seda kordama. Peagi, vist järgmisel aastal, saime juurde laulupoisid. Sellel alal oli üks põhimehi praegune professor Mihkel Zilmer. Mõni laul oli päris uus, mõni tuntud viisil uute sõnadega. Paar Rajaca laulu on jäänud alles siiani.

Lõpuks olime nii populaarsed, et näiteks üliõpilaspäevade ajal pidime esinema järjest kolmes kohas ja ei saanud ise tantsudest osa. Käisime ka Tallinnas ja mujal Eestis ning koguni Siberis.

Kui juba mainitud praegustele tuntud meestele, joonisfilmikorüfeele Priit Pärnale ja toiduteadlasele professor Mihkel Zilmerile veel mõni nimi juurde öelda, siis mäletan näiteks Rajaca liikmetena ka Käsmu meremuuseumi vedajat Aarne Vaiku ja „kopraonu“ zooloog Nikolai Laanetut.

Meid oli ju päris palju, põhipunt umbes kümme meest. Mina olin ainus geograaf, Lembit Laas ainus geoloog, kõik ülejäänud olid bioloogid. Laulupoiste hulgas astus hiljem üles saksa filoloog Toivo Tasa. Siberi-reisil oli tugevduseks kaasas pillimees Juhan Schütz.

Aga Rajaca laulukvarteti kõrval esines mõne korra ka ansambel The Sitt Singers, natuke

ebatäpsses tõlkes „Istuvad lauljad“. See oli koostatud lauljaist, kes eriti viisi ei pidanud, nagu Pärn, Kallis ja Tenson, esinesime ikka istudes. Ning saateinstrumendid olid mittestandardised: pedaaliga prügikast trummiks, potid-pannid ja muu taoline. Rajaca õitseaeag oli 1968, seitsmekümnendate alguseks jäid vaid lauljad, sest sõnaseadjad olid ülikooli lõpetanud ja Tartust lahkunud.

Ajad olid tookord siiski suhteliselt leebemad kui mõned eelnenud või järgnevad aastad. Aga naljad olid teil ka selle aja kohta kohati väga krõbedad. Oli teil ka pahandusi?

Alguses polnud eriti viga, kuni rektor oli füüsik Fjodor Klement. Kunagi oli talle kaevatud, et vaat mis poisid teevad, aga tema oli öelnud ülikooli nõukogu koosolekul oma kuulsa lause (imiteerib venemaaestlase aktsenti): „Aga äkki on poistel hea azi?“ Kui tuli uus rektor, läks asi kurjemaks. Aspiranti ei tahetud enam tegijate hulgas näha.

Eks me pannud oma mõtteid ka ridade vahele. Ja teine kord leiti ridade vahelt jälle seda, mida me sinna sugugi polnud pannud. Oli meil selline number, kus üks mees lõi klubi lava põrandasse naelu ja teine tuli tema järel ja tõmbas sisse löödud naela kohe välja. Pärast kuulsime, et vene filoloogid eesotsas Juhan Paadamiga olid korraldanud ülikooli kohvikus aruteluõhtu, et tõlgendada, mida Rajacas tahtis selle numbriga näidata. Lõpuks jõuti geniaalsele ideele: Haamer (tollane õppeosakonna juhataja) võtab üliõpilasi vastu, dekanaadid püüavad neid välja kangutada.

Kunagi esinesime koos lavakunsti üliõpilastega, kes olid sügavas hämmingus meie numbrist, kus Nikolai Laanetu tuleb arsti juurde, kirves selga löödud. Paar tüdrukut pidid peaaegu minestama. Kui siis näitlejaõpilased tulid pärast etendust küsima, kuidas me seda tegime, siis ütlesin, et peab hästi täpselt neljanda ja viienda selgroolüli vahele lööma, siis pole valus. Nad lubasid selle meelde jätta. Loodetavasti nad siiski ei proovinud!

Tagantjärele olen mõelnud, et meile endile oli see kõik ehk hoopis lõbusam ja naljakam kui vaatajatele. Aga me ei tulnud iialgi selle peale, et ise oma naljade üle laval naerda, nagu näiteks Kreisiraadio. See vahel häirib. Ju me olime siis tõsised mehed!

Soojeneb, ei soojene

Tulemegi siis nüüd lõpuks väga tõsise teema juurde ja räägime ikkagi kliimast. Ega tavaline inimene ei saagi enam aru, mis tegelikult toimub. Ühed väga targad ja autoriteetsed mehed räägivad talle, et kliima soojeneb ja see on suuresti inimese süü, teised sama targad ja sama autoriteetsed kinnitavad, et kliima hoopis jaheneb ja kohe-kohe tuleb jääaeg. Eesti inimene kuuldavasti on selle teema suhtes muutunud üsna ükskõikseks.

Seda küsimust ma kartsin (naerab). Need, kes ütlevad, et kliima ei soojene, vaid et läheneb hoopis jääaeg, on tavaliselt geoloogid, kes mõtlevad täiesti teistsugustes ajaarvamisühikutes. Tuhat aastat on neile väga lühike aeg ning kümme-kakskümmend aastat vaid silmapilk. Teised räägivad omakorda, et sellist temperatuuritõusu nagu praegu ei ole kunagi olnud ja see jätkub ilmselt vähemalt samasuguse tempoga ka edaspidi.

Õigus on ju tegelikult mõlematel, sest temperatuur on tõesti sellest ajast alates, kui teda korralikult mõõtma suudeti hakata ehk siis 1850.–1860. aastatest, kui praeguseni tõusnud. On perioode, kus ta langeb, viimased paarkümmend aastat on temperatuur olnud tõusujärgus. Aga ikka tuleb mulle meelde, kuidas 1970ndatel rühm Ameerika klimatoloogid pöördus toonase USA presidendi Richard Nixon'i poole avaldusega, et kui inimkond mitte midagi ette ei võta, siis liigume külmumise suunas. Arutati, kui palju kuluks tahma, et seda kõikidele jääväljadele Põhja-Jäämeres ja Gröönimaal puistata, et vähendada albeedot. Praegu on tendents vastupidine.

See, et temperatuur praegu tõuseb, on kahtlemata õige. Küll ei tea me kindlalt, kui suur on selles inimese süü. Üks väide, millele kinnitust leitakse, on see, et päike on olnud suhteliselt stabiilne, aga temperatuur siiski tõuseb. Samas on näiteks Peterburis kaks teadusasutust, kes räägivad täpselt vastupidist juttu. Geofüüsika peaabstervatooriumis on viimastel aastatel eesotsas need, kes arvavad, et kliima soojenemises on süüdi inimene. Paarkümmend

kilomeetrit ida pool on teine, astrofüüsika peaabseervatoorium, kus astronoomid ütlevad, et mõnekümne aasta pärast peaks algama uus kliima jahtumine. Seda näitavat ilmaruumist tulevad märgid. Ja sama väidavad ka geoloogid: elame jääaegade vaheajal ja pole mingit märki, mis kinnitaks, et uus jääaeg ei saabu.

Kui sa tahad teada minu arvamust, siis pean täiesti võimalikuks, et mõnekümne aasta pärast mõningane jahtumine siiski algab. Ma ei saa ei ühte ega teist kindlalt väita, sest kliimat määravad tegurid ei ole sugugi ühesed. On ju aina räägitud sellest, et Antarktika sulab, aga samas maha vaikutud, et Ida-Antarktikas läheb jääkiht üha paksemaks. Gröönimaa praegu tõesti sulab, aga samas pole sugugi selge, mida hakkab tegema ookean. Nii et tundmatuid on väga palju.

Peaaegu iga nädal tuleb mõni teade, et selle või teise riigi klimatoloogid avastasid, et kehtib see või teine seadus kliima muutumise kohta – mõni sedapidi, teine risti vastupidi. Elame, nagu riigitegelased ütlevad, väga põneval ajal.

Aga ometi olenemata sellest, milline stsenaarium täpselt rakendub, tasuks inimesel mõelda, et kõik see, mis ta kliima heaks vähemalt sel moel saab teha, et ta võimalikult vähe saastab ja raiskab, on igal juhul mõistlik.

See on väga mõistlik. See on täpselt seesama käitumine, et inimene teab ju väga hästi, et ta on surelik. Vaatamata sellele ei hakka ta oma korterit saastama ega sopa sees elama. Ta püüab ikka oma elu inimväärselt elada ja eluiga mõistlikult elades pikendada. Samamoodi peame kaitsma ka loodust ja seda võimalikult vähe saastama. Ning võimalikult säästlikult elama – siin pole mingit vaidlust.

Mis meist aga lõpuks saab, seda näitab võib-olla juba lähem sada aastat.

Ja meie seda sinuga kahjuks ei näe.

(Naerdes) Mine sa tea!

Ain Kallis on sündinud 27. märtsil 1942 Paides, lõpetanud 1961 Paide keskkooli ja 1966 cum laude Tartu ülikooli geograafi-meteoroloogi-klimatoloogina. 1974 kaitses geograafiakandidaadi väitekirja.

Töötanud Eesti TA astrofüüsika ja atmosfäärifüüsika instituudis, alates 1993. aastast Eesti meteoroloogia ja hüdroloogia instituudis juhtteaduri ja vanemteadurina, praegu EMHI peaspetsialist ja Tallinna tehnikaülikooli meresüsteemide instituudi dotsent.

Uurinud Eesti kiirguskliimat, osalenud Eesti aktinomeetrilise vaatlusvõrgu rajamisel, olnud ultraviolettkiirguse, osooni ja aerosooli uuringute koordineerimise Eesti nõukogu liige ja Eesti loodusuurijate seltsi ilmahuviliste seksiooni esimees.

Avaldanud 580 populaarteaduslikku artiklit. 2008. aastal sai teaduse populariseerimise esimese auhinna. 2007. aastal autasustati Valgetähe V klassi teenetemärgiga.

Abielus, kolme poja isa.

Klimatoloog Ain Kallisel külas käinud Toomas Jüriado